

9 בינואר 2017

חשש איראני גובר ביחס למדיניות רוסיה בסוריה מאת: ד"ר רז צימט

פגישת שרי החוץ של איראן, רוסיה ותורכיה במוסקבה (משרק ניז, 20 בדצמבר 2016).

עיקרי הדברים

1. לאחרונה התפרסמו בעיתונות האיראנית פרשנויות ביקורתיות כלפי רוסיה, שבהן נטען, כי מדיניותה בסוריה מתעלמת מאינטרסים איראניים חיוניים. ביקורת איראנית כלפי רוסיה אינה תופעה חדשה לנוכח החשדנות העמוקה הטבועה באיראנים כלפי רוסיה ושיאיופוטיה האזוריות. אולם הפרשנויות שהתפרסמו בטהראן שיקפו חשדנות איראנית גוברת במיוחד מאז נפילת חלב בידי כוחות המשטר הסורי וגיבוש הפסקת האש ע"י סוריה ותורכיה, תוך דחיקתה של איראן.

2. שורת מאמרים, שהתפרסמו במספר עיתונים איראנים, בעיקר מאז נפילת חלב, הדגישו כי חרף שיתוף הפעולה בין איראן לרוסיה בניהול המערכה בסוריה, האינטרסים של שתי המדינות אינם חופפים. הפרשנויות ציינו, כי העמקת מעורבות תורכיה במשבר הסורי בעידודה של רוסיה והזמנת ערב הסעודית לשיחות באסטנה עלולים לפגוע במעמדה האזורי של איראן. אינטרס איראני חיוני, שהודגש בתקשורת האיראנית, הינו חשיבותה של סוריה ב"ציר ההתנגדות", אשר לו שותפות איראן וחזבאללה. לרוסיה, לעומת זאת, יש קשרים דיפלומטיים עם ישראל ומדיניותה כלפי ישראל שונה מזו של איראן.

3. יש לציין, כי בשנה האחרונה, סביב המערכה המתמשכת בסוריה, התרחב שיתוף הפעולה הצבאי בין איראן לרוסיה. שיאו של שיתוף פעולה זה בשימוש, שעשו מטוסי קרב רוסיים באוגוסט 2016 בשדה התעופה הצבאי בעיר המדאן שבאיראן לתקיפת יעדים בסוריה. בתוך כך נמשכים כל העת

תיאומים מדיניים בין בכירים איראניים ורוסיים סביב ההתפתחויות בסוריה. בכירים איראניים שבו והדגישו גם בשבועות האחרונים את חשיבותו של שיתוף הפעולה בין שתי המדינות בכלל, ובסוגיה הסורית בפרט. אולם לצד שיתוף פעולה זה **הסתייגה איראן מספר פעמים ממהלכים רוסיים, צבאיים ומדיניים, שנעשו ללא מעורבותה**, בעיקר לאחר כיבוש חלב וכינון הפסקת האש בה.

4. להערכתנו, האינטרסים המשותפים של איראן ורוסיה עמוקים דיים בכדי לאפשר המשך שיתוף הפעולה ביניהם בזירה הסורית. במרכז האינטרסים המשותפים עומדת מניעת נפילת סוריה לידי ארגוני מורדים ג'האדיסטים או אסלאמיסטים העוינים את איראן ואת רוסיה ומניעת השפעה מערבית בסוריה. לפיכך כל עוד נמשכת מלחמת האזרחים בסוריה במלוא עוצה צפוי להמשיך שיתוף הפעולה הצבאי והמדיני בין השתיים, גם אם יהיו בו "חריקות" מפעם לפעם. בצד זאת קיימים בין השתיים גם חילוקי דעות, שהינם פועל יוצא משאיפות כל אחת מהן להשפעה או אף להגמוניה בסוריה ומראייה שונה של מערכות היחסים עם מדינות האזור (וישראל בתוכן). להערכתנו, חילוקי דעות אלו עשויים להחריף ואף לעלות על פני השטח, ככל שיתקדמו המגעים להסדר מדיני שייקבע את גורלו של הנשיא אסד, שהמשך שימור שלטונו נתפס ע"י איראן כבעל חשיבות עליונה.

5. רצ"ב שני נספחים:

א. **נספח א'**: פרשנויות ביקורתיות, שהופיעו לאחרונה בעיתונות האיראנית, אודות כוונות רוסיה בסוריה.

ב. **נספח ב'**: איראן ורוסיה בזירה הסורית: הידוק שיתוף הפעולה לצד חילוקי דעות.

נספח א'

פרשנויות ביקורתיות, שהופיעו לאחרונה בעיתונות האיראנית, אודות מדיניות רוסיה בסוריה

1. בעקבות סיום כיבוש חלב, וגיבוש הפסקת האש על ידי רוסיה ותורכיה, התפרסמה בעיתונות האיראנית שורת פרשנויות ביקורתיות כלפי מדיניות רוסיה בסוריה. הפרשנים השונים תהו עד כמה ניתן לסמוך על מניעי רוסיה והדגישו את האינטרסים החיוניים שיש לאיראן בסוריה. להלן כמה דוגמאות.

פרשנות בעיתון השמרני ג'אם-ג'אם

2. ב-2 בינואר 2017 פרסם העיתון השמרני ג'אם-ג'אם (Jam-e Jam) מאמר פרשנות, שדן במניעי המדיניות הרוסית בסוריה ובמזרח התיכון. להלן עיקריו:

א. מחבר המאמר, הפרשן הפוליטי צאדק מאלכי (Sadegh Maleki), ציין, כי המצב בזירת הלחימה בסוריה השתנה לטובת סוריה ובעלות בריתה עם כניסת רוסיה לזירה בשנה האחרונה. הוא הדגיש, עם זאת, כי לנוכח הפעילות ארוכת השנים של רוסיה בניגוד לאינטרסים הלאומיים של איראן, מן הראוי להטיל ספק ביחס למניעי הרוסים, ולתהות עד כמה ניתן לסמוך עליהם.

ב. לטענת צאדק מאלכי, השיקולים שהובילו לכניסתה מחדש של רוסיה למזרח התיכון שונים מהשיקולים המנחים את איראן. רוסיה פועלת על בסיס שיקולים בינלאומיים וחרף נוכחותה בסוריה, השקפתה ביחס ל"חזית ההתנגדות" אינה אסטרטגית כי אם טקטית וקצרת טווח והיא עלולה להשתנות בהתאם לנסיבות. המחבר הצביע על הקשרים הטובים, שבין רוסיה לתורכיה ולישראל ועל החשיבות שהיא מייחסת ליחסים עם ערב הסעודית, שהזמנתה על-ידי רוסיה להשתתף בשיחות על עתיד סוריה באסטנה, בירת קזחסטאן, עלולה, לדבריו, לשנות את מאזן הכוחות נגד איראן.

פרשנות בעיתון מרדם סאלארי

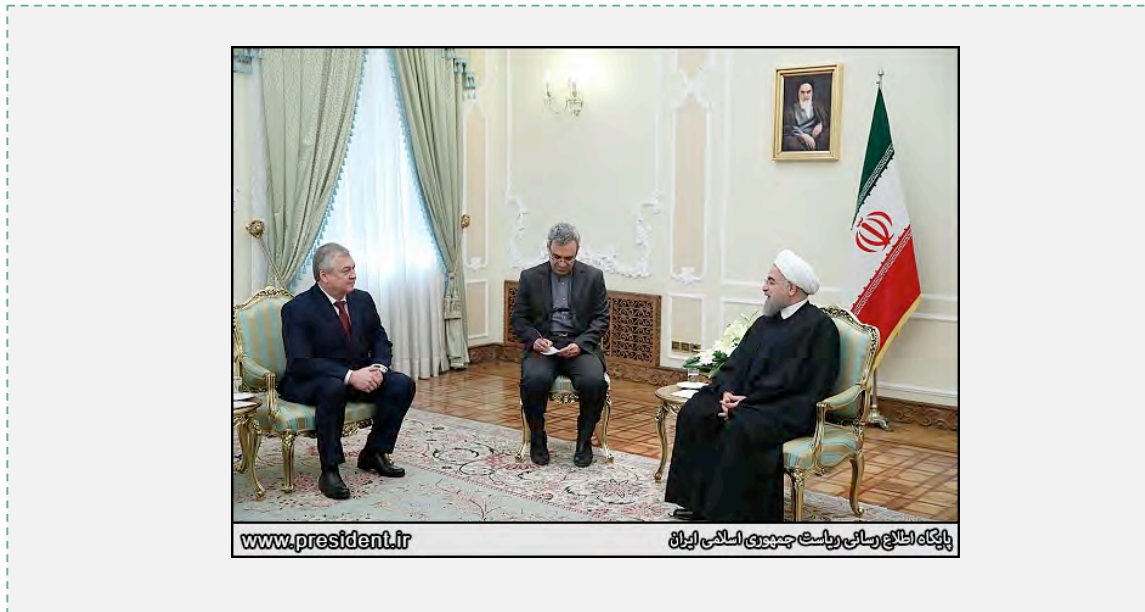
3. ב-4 בינואר 2017 פרסם העיתון מרדם סאלארי (Mardom Salari), פרשנות, שעסקה במעורבות הרוסית בסוריה. עיקרה:

א. נוכחות איראן בסוריה מבוססת על אינטרסים חיוניים, ובהם היכולת להעביר סיוע לחזבאללה בלבנון והרצון להתקרב לגבול ישראל. רוסיה, לעומת זאת, מקיימת קשרים דיפלומטיים עם ישראל ומדיניותה בהקשר זה שונה מזו של איראן.

ב. רוסיה ואיראן מקיימות אומנם שיתוף פעולה פורה בסוריה במאבקן בטרור: רוסיה מספקת תמיכה אווירית בעוד שאיראן מסייעת בייעוץ לכוחות הצבא הסורי. אלמלא איראן, רוסיה לא הייתה יכולה לפעול בדרך האוויר, ואלמלא רוסיה, לא היה ניתן להשיג הצלחות במערכה הצבאית

בסוריה. לכן שיתוף הפעולה בין שתי המדינות הוא חיוני ורצוי. שתי המדינות מקיימות ביניהן שיתוף פעולה גם בתחומים נוספים, ובהם כלכלה, מסחר, גרעין ורכש מערכות נשק רוסיות על-ידי איראן.

ג. אף על-פי כן, לא ניתן להבטיח כי האינטרסים המשותפים לשתי המדינות יישמרו גם בעתיד. מאחר שהסוגיה הסורית מהווה אינטרס חיוני עבור איראן, עליה לממש את עוצמתה המדינית, ולהגן על האינטרסים הלאומיים שלה על מנת לשמר את מעמדה הראוי באזור.

פגישה בין הנשיא רוחאני לשליח נשיא רוסיה אלכסנדר לברנטייב (אתר הנשיא, 3 בדצמבר 2016).

האתר תאבנאק המקורב למפקד משמרות המהפכה לשעבר, מחסן רזא'י

4. האתר תאבנאק הזהיר מפני האינטרסים המנוגדים לאיראן ולרוסיה בסוריה. במאמר, שפרסם האתר ב-4 בינואר 2017, נכתב, כי מעורבותה הגוברת של תורכיה במשבר הסורי בעידוד מוסקבה מסכנת אינטרסים איראניים. להלן עיקריו:

א. המאמר הצביע על חילוקי הדעות האסטרטגיים בין תורכיה ואיראן, במיוחד בנוגע לעתידו של הנשיא אסד. הצטרפות תורכיה לציר האיראני-רוסי הייתה חשובה לנוכח השפעתה הרבה בסוריה וזכתה, לפיכך, בתמיכתן של איראן ורוסיה. התגברות המעורבות התורכית עלולה, עם זאת, לדחוק את מעמדה של טהראן לטובת אנקרה. מאז הפגישה המשולשת האיראנית-תורכית-רוסית במוסקבה נדחקה איראן על חשבון תורכיה, שהפכה לשחקנית מרכזית בעיצוב סדר היום הביטחוני בסוריה לצד רוסיה. למרות שהקרמלין טען, כי איראן השפיעה על גיבוש הפסקת האש בסוריה, הרי שבפועל היא לא הייתה מעורבת מבחינה מבצעית בהשלטת הפסקת האש¹. זאת ועוד, רוסיה תומכת בפעילותה הצבאית של תורכיה בצפון-סוריה, שנועדה

¹ מנגד, הדגישו חלק מכלי התקשורת האיראניים את מעורבות איראן במהלכים אשר הובילו להפסקת האש בסוריה, כחלק מציר איראני-רוסי-תורכי. כך למשל, פרשנות ביומון הרפורמיסטי אעתמאד (שהתפרסמה באתר "אלף", 1 בינואר 2017) טענה (בהגזמה) כי הפגישה המשולשת של שרי החוץ של איראן, רוסיה ותורכיה היוותה את הבסיס להפסקת האש.

לפגוע בכורדים ולא בדאעש. סיום מערכה זו עשוי לשפר עוד יותר את מעמדה של תורכיה במאזן הכוחות בסוריה.

ב. המאמר הדגיש את חשיבותה של תורכיה עבור רוסיה בכל הקשור להבטחת האינטרסים הרוסיים באזור קווקז ובמאבק שהיא מנהלת מול נאט"ו. **חשיבותה של תורכיה עבור רוסיה רבה יותר מאשר חשיבותה של איראן** והדבר ניכר בהעדפת מוסקבה את התיאומים מול אנקרה בסוגיה הסורית על פני התיאומים מול טהראן. ההתפתחויות האחרונות בסוריה הוכיחו, לטענת תאבנאכ, כי רוסיה רואה בשיתוף הפעולה שלה עם תורכיה אינטרס עליון **והדבר עלול לסכן את האינטרסים של איראן לאחר חמש שנים, שבהן פעלה בסוריה.**

ג. תאבנאכ הזהיר, כי אם איראן לא תוודא שמטרותיה החשובות בסוריה נשמרות, היא עלולה **למצוא עצמה במצב בו תאלץ להסכים לזיתורים משמעותיים.** ייתכן שדברי יועצו הבכיר של המנהיג העליון לעניינים בינלאומיים, עלי-אכבר ולאיתי, שהדגיש בימים האחרונים, כי **איראן לא תפסיק את תמיכתה בחזית ההתנגדות בסוריה, מצביעים על כך שגם הוא חושש מפני שינוי המצב בסוריה לרעת איראן ונועדו לשמש אזהרה הן לרוסיה והן לתורכיה, סיכום המאמר.**

ראיון מנכ"ל מערב אסיה לשעבר לסוכנות הידיעות אילנ"א

5. ראיון, שהעניק מנכ"ל מערב אסיה לשעבר במשרד החוץ האיראני, לסוכנות הידיעות אילנ"א (4 בינואר 2017) שיקף, אף הוא, חששות איראנים מפני כוונותיה של רוסיה. בראיון אמר קאסם מחבעלי (Qasem Mohebbali), כי **לאיראן שלושה יעדים מרכזיים בסוריה: מאבק בטרור, שמירת השלמות הטריטוריאלית של סוריה ותמיכה ב"חזית ההתנגדות".** רוסיה ותורכיה מסכימות בנוגע למאבק בטרור ולהתנגדות לחלוקת סוריה ולהקמת מדינה כורדית בצפון-סוריה, אך **אינן שותפות לאינטרס האיראני ביחס להמשך פעילות "חזית ההתנגדות".** הוא המליץ לממשל האיראני להרחיב את מגעיו בסוגיה הסורית למעצמות נוספות בזירה הבינלאומית והאזורית, ובכלל זה גרמניה, ארצות-הברית, צרפת ובריטניה ולא להסתפק במגעים מול רוסיה בלבד.

איראן ורוסיה בזירה הסורית: הידוק שיתוף הפעולה לצד חילוקי דעות

1. בשנה האחרונה התרחב שיתוף הפעולה בין איראן לרוסיה, בעיקר סביב המערכה הנמשכת בסוריה. שיאו של שיתוף פעולה זה בשימוש, שעשו מטוסי קרב רוסיים באוגוסט 2016 בשדה התעופה הצבאי בעיר המדאן שבאיראן לתקיפת יעדים בסוריה. השימוש פסק אומנם באופן זמני על רקע ביקורת פנימית באיראן נגד ההיתר שניתן לצבא זר לעשות שימוש בבסיס צבאי איראני, אך בכירים איראנים כבר הודיעו, כי איראן עשויה לאפשר שימוש מחודש בבסיס בהתאם לצרכים המבצעיים.

מפציצים רוסיים בשדה תעופה המדאן שבאיראן (פארס, 16 באוגוסט 2016).

2. בתוך כך נמשכים כל העת תיאומים בין איראן לרוסיה סביב ההתפתחויות בסוריה בדרג הבכיר ובאמצעות "דרגי עבודה". בחודש האחרון קיימו נשיאי רוסיה ואיראן ארבע שיחות טלפון ביניהם בהן נידון שיתוף הפעולה האזורי בין שתי המדינות והמשבר בסוריה בעקבות נפילת חלב. ב-20 בדצמבר 2016 התכנסה במוסקבה פגישה משולשת של שרי החוץ של איראן, רוסיה ותורכיה לדיון במשבר בסוריה. בתום הפגישה התפרסמה הודעה משותפת בה הדגישו שלוש המדינות את תמיכתן בשמירת עצמאותה, אחדותה ושלמותה הטריטוריאלית של סוריה. לאחר הפגישה הצהיר עלי שמח'אני, מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן, כי איראן ורוסיה משתפות פעולה בסוריה במסגרת בסיס משותף המסייע בייעוץ לצבא סוריה ולכוחות ההתנגדות. הוא הדגיש, כי רוסיה היא בעלת בריתה של איראן במלחמה נגד הטרור וכי התיאום בין שתי המדינות נמשך ברמות הבכירות ביותר חרף מאמצי האויבים לפגוע בשיתוף הפעולה ביניהן (פארס, 20 בדצמבר 2016).

3. בימים האחרונים התייחס גם עלי-אכבר ולאיתי, יועצו הבכיר של המנהיג העליון לעניינים בינלאומיים, לתיאומים בין טהראן ומוסקבה סביב ההתפתחויות בסוריה. במהלך מסיבת עיתונאים בטהראן השיב ולאיתי לשאלת עיתונאי בנוגע ליכולתה של איראן לסמוך על כך שרוסיה תתחשב

באינטרסים שלה, במהלך השיחות על עתיד סוריה הצפויות באסטנה. ולאיתי אמר, כי הקשר בין איראן ורוסיה הוא ידידותי ואסטרטגי וכי שתי המדינות סייעו זו לזו במשבר בסוריה ומתואמות ביניהן. הוא הבהיר, עם זאת, כי **איראן לא תפסיק את תמיכתה ב"חזית ההתנגדות" והכחיש דיווח על יציאת חזבאללה מסוריה לאחר הפסקת האש במדינה.** ולאיתי ציין, כי חזבאללה הקריב קורבנות רבים במערכה בסוריה וכי סוריה רואה בחזבאללה ובמנהיגיה, חסן נצראללה, ידידים קרובים (תסנים, 3 בינואר 2017).

4. אף כי הביקורת כלפי רוסיה מוגבלת בשלב זה לפרשנויות בעיתונות האיראנית, **יש בה כדי לשקף חוסר שביעות רצון גובר מצד טהראן ביחס להתנהלות הרוסית בזירה הסורית, במיוחד לנוכח העמקת מעורבות תורכיה במשבר הסורי והסכמת רוסיה לשתף גורמים סונים, ובראשם ערב הסעודית, בשיחות המדיניות על עתיד סוריה.** בסוף דצמבר הצהיר שר החוץ הרוסי, סרגיי לברוב, כי ארצו בוחנת אפשרות לצרף מדינות סוניות, ובהן ערב הסעודית, לשיחות הצפויות באסטנה (סוכנות הידיעות טאס, 29 בדצמבר 2016). ההודעה הרוסית נמסרה חרף התנגדות מפורשת מצד איראן להזמנת ערב הסעודית לשיחות. **בריאיון, שהעניק שר ההגנה האיראני, חסין דהקאן (Hossein Dehqan), לטלוויזיה הרוסית (27 בדצמבר 2016), הדגיש השר, כי איראן מתנגדת להשתתפות ערב הסעודית בשיחות לפתרון המשבר בסוריה.**

5. **איראן הסתייגה גם מהפסקת האש בסוריה, שגובשה על-ידי רוסיה ותורכיה.** לאחר כניסת הפסקת האש לתוקף ב-30 בדצמבר 2016, **החליפו ביניהן איראן ותורכיה האשמות הדדיות על רקע הפרות הפסקת האש.** ב-4 בינואר 2017 האשים שר החוץ התורכי, מבלוט צ'אבושולו, את המשטר הסורי והמיליציות השיעיות בהפרת הפסקת האש. הוא הזהיר, כי ההפרות מסכנות את המשא ומתן שאמור להיפתח בין משטר אסד למורדים בעוד כשבועיים. בתגובה הצהיר דובר משרד החוץ האיראני, בהראם קאסמי, כי על תורכיה לנקוט בצעדים הנדרשים כדי לרסן את הקבוצות החמושות המפרות את הפסקת האש ולא להאשים צדדים אחרים בסכסוך (אירנ"א, 4 בינואר 2017).